

sameznimi elementi vsebine in oblike navajajo tudi razne znane zglede (npr. Borgesa), ki naj bi jih bil Pavić vsaj upošteval, če že ne posnemal.

Kakorkoli že, treba je ugotoviti in priznati vsaj to, da je Pavićev »roman leksikon« zanimivo, nenavadno spretno napisano in izjemno aktualno delo, lahko bi celo rekli delo, ki nas, čeprav obravnava zgodovinsko snov, pravzaprav opominja, kakšna utegne biti naša usoda. Po drugi strani pa je treba opaziti, da roman nikakor ne govori samo o Hazarih in celo ne samo o ljudeh, ki so o skrivnostnem ljudstvu pisali, razmišljali in raziskovali njegovo usodo, pa naj gre za resnične ali izmišljene osebe. Hazarski besednjak je poleg tega, da je roman o izginulem ljudstvu, ki je v veliki meri samo zakrivilo svoj odhod z odra zgodovine, ker se je podredilo tuji ideologiji (religiji) in s tem tuji moči, in poleg tega, da je fantastična pripoved z osrednjo temo sanj, ki jih Pavić obravnava na doslej neznan način, tudi roman o usodi zgodovine (kot vede) in zgodovinske resnice. Roman namreč nazorno popisuje, kako resnica spreminja svoj obraz, osvetljena z lučjo zdaj te zdaj one ideologije (religije), katerih vsaka izkorišča zgodovino za to, da utemeljuje in vsiljuje svojo sliko sveta kot edino pravo in resnično. Če beremo Hazarski besednjak s tega vidika in tudi z vidika že omenjenih dognanj, da naj bi Hazari sami priklicali in izzvali svoj zaton v teminah zgodovine, se najbolj jasno izkaže vsa aktualnost dela, ki

nevsiljivo (oziroma vsaj ne na način uveljavljanja takšne ali drugačne ideologije) priča o nevarnosti, ki preži na vsako ljudstvo, ki se iz kdo ve kakšnih razlogov, prostovoljno ali pod pritiskom, odreče svoji avtohtonosti (jeziku, veri, običajem, vrednotam...) in sprejme kakršnokoli tujo duhovnost (ideologijo) kot nekakšno svojo novo subjektivnost ter pri tem izgubi in zanemari svoj notranji temelj. Takšno ljudstvo nazadnje nujno celo objektivno (fizično) izgine, se tako rekoč izniči.

Kot rečeno, pa je mogoče delo brati tudi kot fantastično prozo o lovcih na sanje in razlagalcih sanj, ki vedoč, da so sanje v resnici življenje nekoga drugega (njegova budnost), medtem ko je naša budnost sen tega drugega, ki je lahko druge vere ali celo naš sovražnik, iščejo drug drugega po svetu in se tudi najdejo v — smrti.

Nemara je prav posebna oblika s treh vidikov (krščanskega, judovskega in muslimanskega) osvetljene in oblikovane delno dokumentirane in delno apokrifne historije o Hazarih in hazarskem izročilu omogočila avtorju bogat preplet pripovedno in izpovedno plodnih tematsko-sporočilnih tokov v delu, ki na izredno plastičen in mestoma aforističen način izreka neke vrste memento temu našemu času in svetu.

O bogastvu stila, ki se zgleduje pri baroku, in motivov v obliki vrste zanimivih usod ter prepletov teh usod, pa je treba reči, da v sodobni prozi redkokdaj opazimo takšne odlike v tolikšni meri.

Tone Peršak

SPREHOD PO JUGOSLOVANSKIH IN TUJIH REVIJAH

Dvojna številka zagrebškega Foruma (10—11), ki so jo šele zdaj poslali na uredništvo, prinaša uvodoma deset pesmi Dragutina Tadijanovića, ki so nastale lani. O njegovi liriki piše Ivo Frangeš. Esej ima naslov *Neminljivost*

minljivosti in je hrvaško besedilo iz dvojezične Tadijanovićeve pesniške zbirke, ki je izšla z naslovom *Senca življenja, L'ombra della vita*. Čedo Prića objavlja »dramske prizore iz časa Stjepana Miletića« z naslovom *Ostavka*. Novelo *Pesnik in domobranci* je napisal Josip Barković.

*

Druga številka titograjskega časopisa Stvaranje prinaša enajst pesmi Hermana Vogla s skupnim naslovom *Menjava straže*; pesmi je v srbohrvaščino prevedel Franci Zagoričnik. Borislavu Pekiću so natisnili *Padec Carigrada* kot odlomek iz šeste knjige fantazmagorije *Zlato runo*. Jevrem Brković objavlja šesto nadaljevanje drugega dela romana *Kamenštaki*.

*

V dvojni številki (1—2) skopskih Razgledov piše Blaže Koneski o arhitektonskem načelu, ki po njegovem povezuje znanost in umetnost, v tem primeru literaturo. O izročilu in nacionalnem v sodobnem makedonskem likovnem izražanju piše Bojan Ivanov. O sodobni makedonski poeziji piše Rade Siljan v zapisu *Pustolovščina besede*.

*

Prva številka budimpeštanskega časopisa za svetovno književnost Nagyvilág objavlja pet pesmi Marka Kravosa v prevodu Mária Pappa. Ob koncu revije je mogoče tudi prebrati strnjene življenjske in literarne podatke o našem tržaškem pesniku in uredniku. Marko Kravos se v tej številki pojavlja v družbi s takimi imeni, kot so Alain Robbe-Grillet, Marguerite Yourcenar, Czesław Miłosz, Sam Shepard in drugi. Ker je to prva letošnja številka, ji je pridružen še letopis lanskega letnika. Iz njega izvemo, da sta izmed Slovencev v tem uglednem časopisu lani objavljala tudi Lojze Kovačič in Drago Jančar. Pa tudi sicer je Nagyvilág kar dobro obveščen o dogajanjih pri nas. Tako že poroča o Andričevi nagradi, ki jo je dobil srbski književnik Vidosav Stevanović za svoj *Carski rez*, opozarja pa tudi na delo neutrudnega novosadskega prevajalca in kritika Sava Babića.

*

Praška revija za tujo literaturo Světová literatura prinaša v svoji prvi številki letošnjega leta vrsto prispevkov od leposlovja, kritike in esejistike do memoaristike. Med zanimivejše sodijo prav gotovo Moji nenapisani spomini Katje Mann, ki je v visoki starosti sedemindesetletnih let umrla leta 1980 in so za njo ostalispomini; tise večini noma ukvarjajo z njenim slavnim, prav tako že zdavnaj umrlim pisateljem Thomasom Mannom. Za nas je ta številka Světové literature zanimiva tudi zato, ker odmerja precej prostora pred kratkim umrlemu srbskemu pesniku Dušanu Radoviću; predstavlja ga z dvema pesmima in z obsežnim izborom iz Radovićeve aforistike iz znanega cikla Beograd, dobro jutro. V rubriki recenzij in zapisov pa objavlja František Benhart zaokrožen portret osebnosti in poezije Cirila Zlobca.

*

Teorija in praksa socialističnega realizma danes je naslov skupnega prispevka, ki zavzema več kot polovico, prve številke bratislavskega časopisa Romboid. To so prispevki z okrogle mize, ki so se je udeležili sodelavci tega časopisa skupaj s člani uredništva ruskega časopisa Literaturnoje obozrenije, med katerimi je bil tudi »eden izmed osvoboditeljev naše Bratislave« Vladimir Piskunov. Preostali del časopisa napolnjujejo knjižne ocene. Pavol Števček piše z naslovom *Ljubezen je človeška sposobnost* o pesniški zbirki Michala Chuda *Četverolistnik. Besede v staromodnem stezniku (in brez njega)* je naslov prispevka Jána Martiša o književnem delu L'uboša Juríka, posebno še o njegovi knjigi *Vzнемirljivi pogovori*, ki je izšla lani.

*

Kultura in literatura v sodobnih gibanjih v svetu je naslov prispevka Juraja Cútha v prvi številki bratislavskega

časopisa Slovenské pohl'ady. *Poezija v našem času* pa je naslovil svoj afirmativni prispevek o domači poeziji Karol Rosenbaum. Tudi Břetislav Truhlář se aktivistično loteva sodobnih miselnih tokov (*Poroštvo za najnaprednejša mišljenja in cilje*). Ob koncu časopisa še izvemo, da so bili pred kratkim iz Slovaške v Jugoslaviji Vladimir Reisel'm Dalimir Hajko in Libor Křezek, od jugoslovanskih književnikov pa sta se mudila na Slovaškem Bratislav Milanović in Budimir Dubak.

ki ga poznamo iz ene lanskoletnih številk Sodobnosti. Zanimivost pri Letopisu Matice Srpske je tudi v tem, da na koncu vsake številke doda še kratke biobibliografske podatke o objavljenih avtorjih ali pa vsaj navaja številko, v kateri so take podatke že objavili. Letopis MS je odprta revija skoraj klasičnega literarnega tipa, na njenih straneh se zelo pogostoma pojavljajo tudi slovenski avtorji. Eseg Cirila Zlobca je prevedel Gojko Janjušević.

*

*

Dodatek k »Sprehodu po jugoslovanskih in tujih revijah«

Februarska številka Letopisa Matice Srpske prinaša kot običajno obilico gradiva s poudarkom na publicistiki, eseju in kritiki. Osrednji del številke, rubrika z naslovom »Ogledi«, objavlja štiri eseje, dva izpod peresa domačih avtorjev: Svetozar Petrović objavlja esej z naslovom Shakespeare in dr. Laza Kostić, Miodrag Pavlović pa esej Pevec Boška Petrovića; med prevedenimi avtorji sta Jacques Derrida in slovenski pesnik Ciril Zlobec z esejem Muka literature, muka identitete,

Najnovejša, marčna številka madžarske literarne revije Nagy vilag, ki je v celoti posvečena tuji literaturi, prinaša osem pesmi Cirila Zlobca, s čimer je med pesniki odmerjenega Zlobcu največ prostora. Zlobčeve pesmi je prevedel mladi madžarski pesnik Csordás Gábor ob jezikovni pomoči Orsolye Gállos. Revija Nagy vilag, ki zajema tekočo literarno ustvarjalnost s celega sveta, je še posebej naklonjena slovenskim avtorjem: lani je objavila prozo Lojzeta Kovačiča in Draga Jančarja. Zlobca pa so v tej reviji v zadnjih letih predstavili že trikrat.

ODMEVI NA ...

O nacionalni samozvesti

Tone Peršak v četrtem razdelku svojega zapisa Narodova zgodovina in literatura (Sodobnost 1986 — številka ena) zapiše tudi heretično (tako jo je imenoval sam) trditev, »da sta bila v bistvu tudi belogardizem in domobranstvo do neke mere izraz slovenske nacionalne samozvesti (tudi ne glede na to, da so se oboji iz taktičnih razlogov povezali z okupatorji, katerih cilj je bilo uničenje slovenskega naroda in ne glede na to, da se je njihov načrt izkazal kot neuspešni)«, velja poudariti dejstvo, da je bilo tudi njuno geslo osvoboditev in osamosvojitve slovenskega naroda in ustanovitev